

Alkoholin kulutus OECD-maissa:

Miksi kulutus on kasvanut Suomessa mutta ei muualla?

Jukka Salomaa

Tämä artikkeli perustuu äskettäin julkaistuun tutkimusraporttiin, jossa käsitellään alkoholi-juomien kulutusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä OECD-maissa (Salomaa 1990a). Aikaisemmassa raporttiin perustuvassa artikkelissani tarkastelin tärkeimpien kulutukseen vaikuttavien tekijöiden tasoa ja kehitystä eri maissa (Salomaa 1990b).

Aikaisempi artikkeli perustui raportin kolmanteen lukuun, ja siinä kuvailtiin vertailumaisa 1960-luvun jälkeen tapahtunutta kehitystä ja tilannetta 1980-luvun lopulla. Tämä artikkeli perustuu raportin neljänteen lukuun, ja siinä esitään selitystä eri maiden kulutuksessa vuosien mittaan tapahtuneille muutoksille. Tulokset perustuvat raportissa tarkemmin selitettyihin lineaarisiin kysyntämalleihin, joilla etsittiin kulutuksen vaihteluita parhaiten selittäviä tekijöitä eri maissa. Kunkin maan kulutusta selittävissä malleissa käytettiin samoja muuttujia, joista kaikki eivät olleet jokaisessa maassa tilastollisesti merkitseviä. Jos muuttuja ei ollut tilastollisesti merkitsevä jonkin maan kulutusta selittäessä, se jätettiin pois tämän maan lopullisesta kysyntämallista.

Selitettävänä kulutusmuuttujina käytettiin kulutusikäistä asukasta kohden laskettua absoluuttialkoholin (etanolin) litramäärää sekä vastaavaa asukasmäärää kohden laskettua vähittäiskulutuksen volyymia (kiinteähintaista arvoa). Selittävät muuttujat olivat kotitalouksien kulutusmenojen määrä (yksityiset kulutusmenot kiintein hinnoin) kotitalouksien reaalityökehitystä kuvaavana muuttujana, alkoholi-juomien vähittäiskulutuksen reaali-hinnat (Suomessa mukana myös kokonaiskulutuksen reaali-hinnat), majoitus- ja ravitsemistoiminnan reaali-hinnat, alle 30-vuotiaiden ja yli 55-vuotiaiden osuudet täysi-ikäisestä väestöstä, työttömyysaste, turisti (kiinteähintaiset matkailumenot täysi-ikäistä asukasta kohden), tarjontamuuttujat pohjois-

sisä monopolimaissa (monopolin myymälöiden määrä täysi-ikäistä asukasta kohden) sekä Ruotsissa keskiolutkauden vaikutuksia mittaava dummy-muuttuja (muuttuja saa arvon 1 vuosina 1965—1977 ja arvon 0 muulloin). Lisäksi monien maiden (Ranskan, Hollannin, Tanskan, Belgian, Ison-Britannian, USA:n) kysyntämalleissa kokeiltiin kontrollipisteiden muutosten vaikutuksia mittaavia dummy-muuttujia.

Kaikki muuttujat on indeksoitu perusvuoteen 1985. Tulo- ja turismimuuttujien, tarjontaja keskiolutmuuttujien sekä alle 30-vuotiaiden osuutta mittaavan muuttujan kertoimen etumerkin odotetaan olevan positiivinen (ts. niiden kasvun oletetaan lisäävän alkoholin kulutusta ja laskun alentavan sitä). Muiden muuttujien etumerkin oletetaan olevan negatiivinen (ts. niiden kasvun oletetaan alentavan alkoholin kulutusta ja laskun lisäävän sitä).

Artikkelissa ja raportissa esitetyt tulokset ja johtopäätökset ovat tutkijan omia.

Tulot, hinnat ja väestörakenne tärkeimmät selittäjät

Sekä alkoholin kokonaiskulutusta että vähittäiskulutusta selittäessä tulot, hinnat ja väestörakenne ovat useimpien maiden kohdalla tilastollisesti merkitseviä. Mallien selitysasteet ovat Itävaltaa lukuun ottamatta korkeita ja jäännöstermit yleensä autokorrelaatiottomia. Jäännöstermin eli mallin satunnaiskomponentin autokorrelaatiottomuuden tulkitaan merkitsevän sitä, että kulutuksen vaihteluista selittämättä jäänyt osa on satunnaista, joten malleissa ovat mukana kaikki kulutuksen vaihteluihin olennaisesti vaikuttavat tekijät.

Ainoat tapaukset, joissa mikään hintamuuttuja ei ole tilastollisesti merkitsevä, ovat etanolin kulutus Belgiassa ja Australiassa sekä vähittäiskulutus Espanjassa. Näistä Belgia on ainoa,

jonka kohdalla hintamuuttujan vähäistä merkitystä on vaikea selittää. Australian kohdalla ilmeinen syy on ravintolahintojen puuttuminen selittäjien joukosta sekä 1970-luvulla tapahtunut säännöstelytoimien lieventyminen. Espanjan kohdalla kyse lienee itse aineiston heikosta laadusta ja puutteellisten tietojen aiheuttamista ongelmista.

USA on kaiken kaikkiaan ongelmallinen. Yhdysvallat muodostuu useista hyvin erilaista alkoholipolitiikkaa harjoittavista valtioista, joista kutakin pitäisi tarkastella erikseen Euroopan valtioiden tapaan.

Trendimäisiä rakennemuutoksia heijastelevista muuttujista (ikärakennemuuttajat ja työttömyysaste) ainakin yksi on kulutuksen tilastollisesti merkitsevä selittäjä kaikissa maissa. Aikaisempien tutkimustulosten perusteella odotettiin täysi-ikäiseen väestöön kuuluvien nuorimpien ikäluokkien kuluttavan alkoholia keskimääräistä enemmän ja vanhimpien ikäluokkien keskimääräistä vähemmän. Näin ollen alle 30-vuotiaiden kulutusikäisten väestöosuuden oletettiin korreloivan positiivisesti alkoholin kulutuksen kanssa (muuttujan etumerkin olevan positiivinen). Vastaavasti yli 55-vuotiaiden väestöosuutta kuvaavan muuttujan etumerkin oletettiin olevan negatiivinen. Ikarakennemuuttajien kertomien etumerkit eivät kuitenkaan aina ole odotusten mukaiset. Tämä merkinnee sitä, että ikärakennemuuttajat mittaavat yleisempien, tulokehityksestä vähemmän riippuvien rakennemuutosten vaikutuksia.

Sen sijaan työttömyysasteen etumerkki oli Yhdysvaltoja ja Tanskaa lukuun ottamatta negatiivinen. Tämä viittaa siihen, että työttömyyden nettovaikutus — etenkin työttömyysasteen ollessa vähänkin korkeampi — on kulutusta vähentävä. Tämä johtunee siitä, että työttömyyden aiheuttama taloudellinen epävarmuus keskittyy nuorempiin — keskimääräistä pienituloisempiin, mutta keskimääräistä enemmän alkoholia kuluttaviin — ikäluokkiin. Tästä syystä työttömyyden vaikutus alkoholin kuluttajien taloudellisiin kulutusmahdollisuuksiin ja tulo-odotuksiin ja sitä kautta alkoholin kulutukseen ei näy riittävästi käytetyssä tulomuuttujassa, vaan tulee näkyviin työttömyysastemuuttujan kautta.

Aikaisemmissa tutkimuksissa turismin on

yleensä havaittu lisäävän kohdemaan tai -alueen alkoholin kulutusta. Nyt saadut tulokset ovat samansuuntaiset. Jos turismin vaikutuksia mitattaessa muuttuja on lopullisessa mallissa tilastollisesti merkitsevä mukana, sen etumerkki on positiivinen. Nettomatkailutulojen kasvu siis lisää alkoholin kulutusta ja vähentyminen alentaa sitä tarkasteltavassa maassa.

Keskioluen vaikutus aiemmin arvioitua pienempi Ruotsissa

Pohjoismaita lukuun ottamatta kontrollitoimenpiteille ei saatu estimoiduksi merkitsevää vaikutusta alkoholijuomien kulutukseen. Kontrollitoimien vaikutuksia mittaavat dummymuuttajat eivät kokeiltaessa antaneet tilastollisesti merkitsevää lisäselvitystä parhailla malleilla saatuihin tuloksiin. Vain Ruotsin keskiolutkauden vaikutuksia mittaavalla osoitinmuuttujalla on tilastollisesti merkitsevä positiivinen kerroin. Sen mukaan alkoholin kokonaiskulutus olisi keskiolutkaudella ollut noin 10 prosenttia suurempi kuin se olisi ollut ilman keskiolutta. Keskioluen kulutusta lisäävä vaikutus olisi siten ollut kolmanneksen pienempi kuin Stanley Novalin (1980) tuloksen mukaan. Tämäkin arvio on ilmeisesti liian suuri, sillä tarkemman juomaryhmittäisen analyysin perusteella keskioluen vaikutus kokonaiskulutukseen olisi ollut vain runsaat 7 prosenttia eli noin 5 dl absoluuttialkoholia asukasta kohden (vrt. Salomaa 1990a, 82).

Kilpailevatko huumeet ja alkoholi ongelmakäyttäjien suosioista?

On mahdollista, että huumeiden käyttö vaikuttaa myös alkoholin kulutukseen. Yhdysvalloissa tehdyssä entisten heroinin käyttäjien seuranta tutkimuksessa havaittiin huumeiden ja alkoholin välillä selvä, kiistaton substituutiosuhde (Lehman & Barrett & Simpson 1990). Oletuksen testaaminen on vaikeata riittävien tietojen puuttuessa. Ruotsista on saatavissa 1970-luvun alkupuolelta sarjat poliisin tietoon tulleista huumetarkastuksista sekä tullin ja poliisin suorittamista huumetarkastuksista, joiden voidaan olettaa heijastelevan huumeiden käytön ja tarjonnan vaihteluita. Korvattaessa Ruotsin

Taulukko 1. Tärkeimmät joustot kokonaiskulutuksessa

	tulojousto		hintajousto	
	1977	1987	1977	1987
A-ryhmä				
Suomi	0,73	0,93	-0,46	-0,52
Norja	0,38	0,50	-1,02	-1,13
Hollanti	0,60	0,75	-0,72	-0,77
Iso-Britannia	0,35	0,44	-0,60	-0,53
Tanska	0,82	0,86	-0,33	-0,27
Ruotsi **	0,89	1,19	(-0,07) ¹	(-0,09) ¹
Ruotsi ***	0,30	0,40	-0,49	-0,64
Irlanti *	0,40	0,55	-0,68	-0,99
Kanada *	0,30	0,44	-0,50	-0,69
Ranska *	0,02 ²	(0,04) ²	-0,30	-0,39
B-ryhmä				
Italia	-0,62	-1,08	-0,09	-0,13
Espanja	0,64	0,74	-0,42	-0,55
C-ryhmä				
Australia *	0,70	0,93	—	—
Itävalta	0,15	0,18	—	—
Belgia *	0,80	0,92	—	—
USA **	(0,08) ¹	(0,11) ¹	-0,80	-0,75

A-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot ja alkoholijuomien vähittäismyynnin reaali hinnat.

B-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan reaali hinnat.

C-ryhmä = muut maat; hintajousto näissä alkoholijuomien vähittäismyynnihinnat/majoitus- ja ravitsemistoiminnan hinnat.

* Jäännöstermin autokorrelaatiotestin tulos epäselvä.

** Selittäjänä myös trendi, mistä ilmeisesti johtuu epäuskoittavan suuri tulokerroinestimaatti.

*** Trendi korvattu huumeindikaattorilla: huumerikosten määrä täysi-ikäistä kohden.

¹ Tilastollisesti merkitsevä yli 10 %:n riskitasolla.

² Ei tilastollisesti merkitsevä.

alkoholin kulutusta selittävässä malleissa trendi kummalla hyvänsä huumeindikaattorilla, mallit paranevat olennaisesti: tulo- ja hintakerroimet ovat uskottavia (vrt. esim. Ruotsi*** ja Norja taulukoissa 1 ja 2) ja jäännöstermit ovat autokorreloimattomia; trendimalleissa ne eivät ole sellaisia.

Tulokset ovat siis samansuuntaisia kuin edellä mainitussa heroinin käyttäjien seurantatutkimuksessa. Huumeiden käytön lisääntyminen vähensi mallien mukaan alkoholin kulutusta ja päinvastoin. Kokeiltaessa huumeindikaattoreita juomaryhmittäistä kulutusta selittävässä mal-

leissa tämä substituutiosuhde näytti olevan selvä nimenomaan väkevien juomien kohdalla.

Vaikka nyt saadut tuokset ovat sinänsä mielenkiintoisia ja yhdenmukaisia edellä mainitun seurantatutkimuksen kanssa, niihin on suhtauduttava varovaisesti. Tulokset on saatu vain yhden maan melko puutteellisella aineistolla, ja ne voivat olla vain sattumaa. Alkoholien ja huumeiden käytön välisistä yhteyksistä ja riippuvuuksista olisi saatava lisää luotettavaa tietoa, ennen kuin nyt saatujen tulosten uskottavuudesta voidaan tältä osin sanoa mitään varmaa.

Suomessa tulojen kasvulla voimakas vaikutus kulutukseen

Ekonometrisissä mallitarkasteluissa kuluttajien herkkyyttä reagoida reaalityulojensa muutoksiin voidaan kuvata esimerkiksi tulojouston avulla. Tulojousto kertoo, miten suuren prosentuaalisen muutoksen kulutuksessa aiheuttaa 1 prosentin muutos reaalityuloissa. Jos tulojouston arvo on suurempi kuin 1, sanotaan kulutuksen olevan joustavaa tulojen suhteen. Jos taas jouston arvo on pienempi kuin 1, sanotaan kulutuksen olevan joustamatonta tulojen suhteen. Mallityypeistä riippuen joustot oletetaan vakioiksi tai ajassa muuttuviksi. Nyt käsiteltävässä tutkimuksessa käytettiin lineaarisia malleja, jolloin joustot oletetaan muuttuviksi. Koska tulomuuttujana on käytetty kotitalouksien reaalisia kulutusmenoja, voidaan tulojoustoa kutsua myös menojuoustoksi.

Kokonaiskulutuksen tulojousto on Suomessa vertailumaiden kärkitasoa. Vain Ruotsissa trendimuuttujan sisältävän mallin tulojoustoarvio on suurempi kuin Suomessa. Nämä joustot eivät kuitenkaan ole täysin vertailukelpoisia, sillä Ruotsin malleissa on käytetty selittäjänä aikatrendiä. Ruotsissa sekä kokonais- että vähittäiskulutuksen tulojoustot ovat Norjan tapaan vertailumaiden keskitasoa pienemmät sellaisissa malleissa, joissa trendi on korvattu "huumeindikaattorilla" (taulukot 1 ja 2). Vähittäiskulutuksen tulojoustot ovat Suomessa vertailumaiden keskitasoa (taulukko 2).

Niissä maissa, joille estimoidut mallit ovat kaikkien kriteereiden mukaan korrekkeja, ovat vähittäiskulutuksen tulojoustot pienempiä kuin kokonaiskulutuksen. Tilanne on päinvastainen

Irlannissa, Kanadassa, Australiassa, USA:ssa, Itävallassa ja Belgiassa. Nämä ovat kuitenkin maita, joiden malleissa on joitakin puutteita (taulukot 1 ja 2).

Näyttää siis siltä, että tulojen muutokset vaikuttavat yleensä voimakkaammin alkoholin ravintolakulutukseen kuin vähittäiskulutukseen. On kuitenkin muistettava, että kokonaiskulutusmalleissa selitetään puhtaan alkoholin kulutusta ja vähittäiskulutusmalleissa kiinteähintaista vähittäismyynnin arvoa. Absoluuttialkoholina mitatun kulutuksen ja kiinteähintaisen myyntiarvon kehityksessä saattaa olla suuriakin eroja, jos kulutuksen rakenteessa on tapahtunut huomattavia muutoksia.

Lisäksi tulomuutokset näyttäivät vaikuttavan poikkeuksellisen voimakkaasti suomalaisten ravintolakulutukseen. Sen sijaan vaikutus suomalaisten vähittäiskulutukseen on kansainvälistä keskitasoa.

Hintoihin reagoidaan monessa maassa laimeasti

Tulojouston tapaan hintajoustolla voidaan kuvata kuluttajien herkkyyttä reagoida reaalihintojen muutoksiin. Yleensä hintajoustopot ovat negatiivisia, sillä hintojen nousu vähentää kulutusta ja päinvastoin. Hintajoustopot kertoo, miten suuren prosentuaalisen vähenemisen kulutuksessa aiheuttaa 1 prosentin nousu selitettävän hyödykkeen reaalihintassa. Kulutuksen sanotaan olevan joustavaa hintojen suhteen, jos hintajouston itseisarvo on suurempi kuin 1. Jos taas hintajouston itseisarvo on pienempi kuin 1, sanotaan kulutuksen olevan hinnan suhteen joustamatonta tai jäykkää. Tässä tutkimuksessa estimoidut hintajoustopot ovat muuttuvia tulojoustojen tapaan.

Tulosten mukaan alkoholin kulutus on Suomessa hintojen suhteen joustamatonta (hintajoustopot -0,4/-0,5, taulukot 1 ja 2). Sekä kokonaiskulutuksessa että vähittäismyynnissä noin puolet vertailumaista on sellaisia, joissa hintajoustopot on pienempi kuin Suomessa tai joissa hinnoilla ei näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta alkoholin kulutukseen (tilastollisesti merkitsevää hintajoustopota ei ole saatu estimoiduksi lainkaan). Norjassa ja Ruotsissa hintajoustopot ovat suurempia kuin Suomessa.

Taulukko 2. Tärkeimmät joustot vähittäiskulutuksessa

	tulojoustopot		hintajoustopot	
	1977	1987	1977	1987
A-ryhmä				
Suomi	0,47	0,58	-0,40	-0,43
Norja	0,35	0,47	-1,65	-1,84
Hollanti	0,57	0,72	-0,85	-0,92
Tanska	0,59	0,64	-0,39	-0,32
Ranska	0,27	0,34	-0,25	-0,26
Italia *	(0,10) ²	(0,15) ²	(-0,03) ¹	(-0,03) ¹
Ruotsi *	0,50	0,73	-0,80	-1,16
Ruotsi ***	0,29	0,43	-0,74	-1,06
Irlanti *	0,69	0,81	-0,85	-1,05
Kanada *	0,39	0,58	-0,68	-0,96
Australia *	1,67	2,36	-1,30	-1,77
B-ryhmä				
Iso-Britannia *	(0,22) ¹	(0,22) ¹	-1,57	-0,95
USA * **	1,35	1,79	(-0,24) ²	(-0,22) ²
Itävalta	(0,30) ¹	(0,36) ¹	(-0,15) ¹	(-0,12) ¹
Belgia *	0,92	1,06	(-0,10) ²	(-0,09) ²
Espanja *	0,71	0,73	—	—

A-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot ja alkoholijuomien vähittäismyynnin reaali hinnat.

B-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot ja muut hinnat; hintajoustopot näissä alkoholijuomien vähittäismyyntihinnoilla/majoitus- ja ravitsemistoiminnan hinnat.

* Jäännöstermin autokorrelaatiotestin tulos epäselvä.

** Selittäjänä myös trendi.

*** Trendi korvattu huumeindikaattorilla: huumeita varikoiden määrä täysi-ikäistä kohden.

¹ Tilastollisesti merkitsevä yli 10 %:n riskitasolla.

² Tilastollisesti merkitsevä yli 30 %:n riskitasolla.

Hintajoustopot voidaan verrata keskenään niiden maiden osalta, joissa vähittäismyynnin reaali hinnat ovat merkitseviä selittäjiä sekä kokonaiskulutuksessa että vähittäiskulutuksessa. Suomea ja Ranskaa lukuun ottamatta kokonaiskulutuksen hintajoustopot on näissä maissa pienempi kuin vähittäiskulutuksen. Suomen ja Ranskan osalta saatu poikkeava tulos johtuu kulutusrakenteissa tapahtuneista suurista muutoksista, joita aggregaattimallit eivät täysin pysty ottamaan huomioon. Suomessa juomaryhmittäin estimoiduista kysyntämalleista laskettu anniskelukulutuksen hintajoustopot on nimittäin selvästi pienempi kuin vähittäiskulutuksen hintajoustopot.

Lisäksi kaikille niille maille, joille ei saatu estimoiduksi mitään hintavaikutusta kokonais-

Taulukko 3. Erillisvaikutukset kokonaiskulutuksen muutoksiin 1980 → 87, indeksipistettä

	tulo- vaikutus	hinta- vaikutus	rakenne- vaikutus	matkailutulo- vaikutus	tarjonta- vaikutus
A-ryhmä					
Suomi	18,70	— 3,81	— 7,84	— 2,77	4,93
Norja	8,91	—14,84	— 8,89	—	0,45
Hollanti	2,07	1,23	—17,06	0,67	—
Iso-Britannia	6,22	1,06	—13,16	— 0,35	—
Tanska	9,63	— 1,90	— 6,87	0,15	—
Ruotsi **	13,33	— 0,90	—23,36	—	—
Ruotsi ***	4,46	— 6,58	— 9,63	—	4,73 ¹
Irlanti *	— 0,86	— 6,66	— 5,18	—	—
Kanada *	5,97	—11,32	—11,71	—	—
Ranska *	0,41	— 2,45	—19,25	—	—
B-ryhmä					
USA **	1,69	8,35	—22,50	—	—
Italia	—14,34	— 1,77	—13,23	—	—
Espanja	— 0,78	— 5,17	— 9,06	—	—
C-ryhmä					
Australia *	7,26	—	— 9,65	—	—
Itävalta	2,20	—	— 3,90	— 3,35	—
Belgia *	6,07	—	— 5,77	—	—

A-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot ja alkoholijuomien vähittäismyynnin reaali hinnat.

B-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan hinnat.

C-ryhmä = muut maat.

* Jäännöstermin autokorrelaatiotestin tulos epäselvä.

** Selittäjänä myös trendi, mikä on johtanut liian suureen tulokerroinestimaattiin.

*** Trendi korvattu huumeindikaattorilla: huumerikosten määrä täysi-ikäistä kohden.

¹ Huumeiden käytön vähenemisen vaikutus.

kulutuksessa, saatiin vähittäiskulutuksessa merkitsevät hintakertoimet. Näyttää siis siltä, että ravintolakulutus ei reagoi yleensä yhtä herkästi hinnanmuutoksille kuin vähittäiskulutus.

Suomessa tulovaikutus huippusuuri

Taulukoissa 3 ja 4 on esitetty eri tekijöiden erillisvaikutukset 1980-luvulla tapahtuneeseen kehitykseen kokonais- ja vähittäiskulutuksessa. Rakennevaikutuksilla tarkoitetaan ikärakennemuuttajien ja työttömyysasteen sekä mahdollisen trendimuuttujan yhteenlaskettua erillisvaikutusta.

Useimmissa maissa tulojen kasvu on ollut merkittävin kulutukseen lisäävästi vaikuttava tekijä 1980-luvulla. Irlannissa ja Espanjassa heikko talouskehitys on alentanut alkoholin kulu-

tusta. Myös Italiassa tulojen erillisvaikutus on mallin mukaan negatiivinen negatiivisen tulojouston vuoksi. Negatiivinen tulovaikutus heijastanee Italiassa tapahtuneita kulutustapojen muutoksia, joiden seurauksena asukasta kohden laskettu, absoluuttialkoholina mitattu väkevien juomien kulutus on alentunut lähes litran ja viinien kulutus yli 3,5 litraa sekä oluen kulutus kasvanut yli 0,5 litraa vuosina 1971—87.

Tulovaikutus on Suomessa ylivoimaisesti suurin. Suomi on ainoa maa, jossa kokonaiskulutuksen tulovaikutus on itseisarvoltaan suurempi kuin muut erillisvaikutukset yhteensä. Tulojen poikkeuksellisen suuri erillisvaikutus Suomessa johtuu sekä vertailumaita korkeammasta tulojoustosta että vertailumaiden kärkeä edustavasta tulojen kasvusta 1980-luvulla (taulukko 5).

Taulukko 4. Erillisvaikutukset vähittäismyynnin volyymin muutoksiin 1980 → 87, indeksipistettä

	tulo- vaikutus	hinta- vaikutus	rakenne- vaikutus	matkailutulo- vaikutus	tarjonta- vaikutus
A-ryhmä					
Suomi	11,96	— 1,72	— 4,27	—	8,15
Norja	8,96	—22,12	— 5,60	—	— 3,01
Hollanti	2,00	1,48	—15,73	—	—
Tanska *	7,10	1,22	— 7,83	0,20	—
Ranska	4,20	1,66	— 9,08	—	—
Italia	2,13	0,15	—15,50	—	—
Ruotsi *	8,10	—11,67	—16,43	—	—
Ruotsi ***	4,75	—10,72	—13,28	—	4,84 ¹
Irlanti * (80—86)	— 1,29	— 7,26	—	—	—
Kanada * (80—86)	7,75	—15,46	—12,44	—	—
Australia *	18,07	— 7,15	—22,60	—	—
B-ryhmä					
Iso-Britannia * (80—86)	3,16	13,91	—	— 1,04	—
USA * **	23,82	2,04	—33,76	—	—
Itävalta	4,49	0,67	— 9,19	—	—
Belgia *	7,05	0,44	— 8,49	—	—
Espanja * (80—85)	— 0,77	—	—12,04	4,55	—

A-ryhmä = maat, joissa selittäjinä tulot ja alkoholijuomien vähittäismyynnin reaali hinnat.

B-ryhmä = muut maat.

* Jäännöstermin autokorrelaatiotestin tulos epäselvä.

** Selittäjänä myös trendi.

*** Trendi korvattu huumeindikaattorilla: huumeetakarvikot täysi-ikäistä kohden.

¹ Huumeiden käytön vähenemisen vaikutus.

Myös hintavaikutus kärkitasoa

Myös reaalihintojen noususta johtuva kulutuksen aleneminen on Suomessa vertailumaiden kärkitasoa. Vain Norjassa, Ruotsissa (käytettävissä huumeindikaattorimallia), Irlannissa ja Kanadassa hintavaikutus on suhteellisesti suurempi kuin Suomessa. Nämä maat ovatkin ainoat, joissa reaalihintojen nousu on ollut nopeampaa kuin Suomessa 1980-luvulla. Myös hintajousto on näissä neljässä maassa suurempi kuin Suomessa.

Rakenne- ja asennemuutokset alentaneet kulutusta

Lukuun ottamatta Norjaa, Irlantia ja Kanadaa (maita, joissa reaali hinnat ovat nousseet nopeammin kuin Suomessa) alkoholin kulutus on alentunut vertailumaissa eniten rakennetekijöiden vaikutuksesta. Viinimaissa, joissa kulutuksen aleneminen perustuu pääosin viinien kulutuksen vähenemiseen, lienee kyse asennemuut-

Taulukko 5. Kulutusmenojen ja reaalihintojen kokonaismuutokset periodilla 1980 → 87, %

	kiinteä- hinta- kulutus- menot/ asukas	reaali hinnat	
		alkoholi- juomien vähittäis- myynti	majoitus- ja ravitsemis- toiminta
Suomi	22,9	7,4	17,8
Norja	20,7	14,4	19,8 (1986)
Ruotsi	12,3	11,1	31,1
Irlanti	— 0,9	7,6 (1986)	29,2
Kanada	16,3	20,3	1,4
Hollanti	3,0	— 1,7	5,7
Iso-Britannia	22,4	— 2,0 (1986)	40,7
USA	18,0	— 5,6	5,4
Australia	8,8	4,5	—
Itävalta	13,7	1,7	7,0
Belgia	6,9	— 1,4	3,5
Tanska	13,3	— 3,9	5,8
Ranska	13,7	— 0,9	11,6
Italia	16,8	— 4,3	16,8
Espanja	7,2	—12,3 (1985)	10,3

Lähde: National accounts, 1989.

toksista. Kansainvälisen viinintuottajajärjestön OIV:n äskettäin tiedotuslehdessään julkaiseman tutkimuksen tulokset tukevat tätä oletusta. Tutkimuksen mukaan puolet ranskalaisista ei juo lainkaan viiniä, mutta kolmannes juo sitä päivittäin. Vuonna 1980 ranskalaisista 39 prosenttia ei koskenut viiniin, mutta puolet joi sitä päivittäin (La Lettre no 38, 1990). Samanlainen kulutustapojen muutos ja viinin joutuminen epäsuosioon lienevät muissakin viinimaissa tapahtuneen kehityksen taustalla.

Suomea, Australiaa ja Espanjaa lukuun ottamatta väkevien juomien kulutus on alentunut kaikissa vertailumaissa. Viinimaita lukuun ottamatta alkoholin kulutuksen aleneminen johtuu useimmissa vertailumaissa ennen kaikkea väkevien kulutuksen laskusta. Esimerkiksi Ruotsissa täysi-ikäistä kohden laskettu absoluuttialkoholin kulutus aleni yli 0,5 litraa vuodesta 1980 vuoteen 1987. Tämä johtui siitä, että vaikka viinien ja oluen kulutus puhtaana alkoholina nousi vajaan 0,5 litraa, väkevien juomien kulutus laski 1,1 litraa. Väkevien kulutuksen väheneminen ei kuitenkaan johdu niiden suhteellisen hinnan noususta tai huumeiden käytön yleistymisestä.

1980-luvulla väkevien juomien hinnat ovat nousseet hitaammin kuin esimerkiksi väkevien viinien ja vahvan oluen, ja huumeindikaattorien mukaan niiden käyttö on vähentynyt Ruotsissa 1980-luvulla. Kehitys Ruotsissa johtuu ilmeisesti asennemuutoksista, joiden seurauksena kulutustavat ovat muuttuneet väkeviä vieroksuviksi ja mietoja suosiviksi.

Ilmeisesti tilanne on samankaltainen useimmissa vertailumaissa. Alkoholin kokonaiskulutuksen aleneminen johtuu useimmissa maissa pääasiassa väkevien kulutuksen vähenemisestä ja sitä selittävät ennen kaikkea rakennetekijät. Tämä merkinnee sitä, että yli puolessa vertailumaista ovat alkoholijuomien kulutukseen 1980-luvulla vaikuttaneet ennen kaikkea ku-

luttajaväestön rakenteessa ja asenteissa tapahtuneet muutokset, minkä seurauksena vallitsevien kulutustottumusten rakenteet ovat muuttuneet.

Kulutuspöytä nosti myös alkoholin kulutusta

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että tärkein syy alkoholin kulutuksen poikkeukselliseen kehitykseen Suomessa 1980-luvulla on muita OECD-maita nopeampi tulokehitys ja muita maita suurempi tulojousto. Tulojen kulutusta lisäävä vaikutus onkin 1980-luvulla ollut Suomessa kaksinkertainen useimpiin vertailumaihin nähden. Suomi on yksi harvoista OECD-maista, jossa alkoholijuomien reaali hinnat ovat nousseet. Tämä ei ole pystynyt kompensoimaan voimakasta tulovaikutusta, varsinkin kun rakennemuutosten aiheuttama kulutuksen aleneminen on ollut paljon vähäisempää kuin vertailumaissa.

KIRJALLISUUS

Consumption: 50 % of French people do not drink wine! La Lettre no 38, Office International Vigne et Vin, 1990

Lehman, Wayne E. K. & Barrett, Mark E. & Simpson, D. Dwayne: Alcohol use by heroin addicts 12 years after drug abuse treatment. Journal of Studies on Alcohol 51 (1990): 3, 233—244

National accounts. Detailed tables 1975—1987. Paris: OECD, 1989

Noval, Stanley: Mellanöl's effects on the level and growth rate of total alcohol consumption. An econometric analysis. Mellanölsprojektet, delrapport 4. Linköping 1980

Salomaa, Jukka: Alkoholin kulutus eräissä OECD-maissa vuosina 1960—87. Alkon taloudellisen tutkimus- ja suunnitteluyksikön tutkimuslause. Helsinki: Oy Alko Ab, 1990. 1990a

Salomaa, Jukka: Alkoholijuomien kulutuksen taso ja rakenne OECD-maissa. Alkoholipolitiikka 55 (1990): 5, 214—223. 1990b.

English Summary

Jukka Salomaa: Alkoholin kulutus OECD-maissa. Miksi kulutus on kasvanut Suomessa mutta ei muualla? (Alcohol consumption in OECD countries: Why has consumption grown in Finland but not in other countries?)

The article seeks an explanation to changes that have taken place over the years in alcohol consumption in OECD countries. The findings are based on country-by-country linear demand models. The models explain

the changes, on the one hand, in absolute alcohol calculated per person having reached the age of majority and, on the other, in the fixed price value of retail sales calculated in a similar way. Explanatory variables were the volume of expenditure on consumer goods by households, the real prices of retail sales of alcoholic beverages, the real prices charged by hotels and restaurants, the age structure of the population having reached the age of majority, the level of unemployment, tourism and, in the Nordic countries with alcohol monopolies, the supply variable (the number of monopoly shops per person over the age of 18).

The findings indicated that, in most countries, income, prices and population structure are the statistically significant and most important factors explaining variations in consumption. In Finland, growth in income boosts alcohol consumption more than it does in any of the comparison countries. The income flexibility of consumption in Finland is thus the highest among the countries compared. It would also seem that growth in income promotes consumption of alcohol in restaurants rather than purchases of alcohol from shops.

In terms of prices, alcohol consumption in Finland is inflexible. In about half of the comparison countries there is less price flexibility than in Finland or the prices

are not statistically significant. Restaurant consumption usually seems to respond to price changes less than retail consumption.

In most countries, growth in income was the most significant factor promoting alcohol consumption in the 1980s. The effect of income was markedly greater in Finland than in the comparison countries. This was due to the fact that in Finland both income flexibility and growth in income were greater than in the comparison countries.

The decline in consumption due to the rise in real prices in Finland was also one of the highest among comparison countries. The only countries where prices had a relatively greater impact than in Finland were Norway, Sweden, Ireland and Canada. Indeed these are the only countries where real prices rose more sharply than in Finland in the 1980s. In all four countries price flexibility is also greater than in Finland. Even though the decline in consumption due to the rise in real prices is very high in Finland, it has not succeeded in compensating for the marked impact of income, particularly considering that the reduction in consumption due to structural changes has been much less conspicuous than in the comparison countries. In most of these, the decline in consumption seems to be based primarily on changes in attitudes and population structure.